

הַלְבוֹת פֶּסַח סִימָן תַּפ תַּפּא

יְהַלְלוּהוּ עַד מְלֶכֶךְ מַהֲלָל בַּתְּשֻׁבּוֹת', (ו) וְשׁוֹתָהוּ בַּהֶסְכָּה הַבְּלֵא בְּרַכָּה תַחֲלָה (וּכְכַר נִתְבָּאָר לְעִיל סִימָן תַּעַד דְּאֵנוּ נוֹהֲגִין לְכַרֵּךְ) (ז) **וּמְכַרְךָ אַחֲרָיו עַל הַגֶּפֶן**. וְאִם שׁוֹתָהוּ בְּלֵא הֶסְכָּה, (ח) **יִצְרִיף לְשִׁתּוֹת פַּעַם אַחֲרַת בַּהֶסְכָּה** (ט) (וְעַזָּן לְעִיל סִימָן תַּעַב סִיפֵי ז, ה) **וּמְכַרְךָ לְפָנָיו 'בּוֹרֵא פְרִי הַגֶּפֶן' לְפִי שְׁהִיטִים יַדְעוּתוֹ מִלְשׁוֹתוֹ עוֹד**: הַגֵּה וְיֵשׁ אֲמָרִים שֶׁיֵּשׁ לֹמֵר 'שִׁפְךָ מִתְמָךְ' וְכוּ' קָדָם 'לֵא לְנוּ' (ר"ן פּרָק ע"ב), וְלַפְתָּח הַפֶּתַח (י) כְּדֵי לְזַכֵּר שֶׁהוּא לִיל שְׁמוֹרִים, וּבְכוּכֹת אֲמוּנָה זֶה יִבְרָא מְשִׁית וְיִשְׁפָּךְ חֲמַתּוֹ עַל הַעַפְרָיִם (מַהֲרִי"ם), וְכֵן נוֹהֲגִין. וְכוּלָּהּ לְגַמֵּר הַלֵּל (י"א) אִף שֶׁלֹּא בְּמִקּוֹם סֵעוּדָה (רַמְבַּ"ם וְהַגְמִיד פ"ח):

תַּפּא שֶׁלֹּא לְשִׁתּוֹת אַחַר אַרְבַּע כּוֹסוֹת, וּבוֹ ב' סֵעִיפִים:

א אַחַר אַרְבַּע כּוֹסוֹת (א) אֵינוּ רִשְׁאֵי לְשִׁתּוֹת יֵין אֲלֵא מֵיִם: הַגֵּה וְכֵל הַמְשַׁקֵּין דִּינָן (ב) כְּיֵין (כִּי"ח) יוֹסֵי, וְמִי שֶׁהוּא אִיטְטֵנִים אוֹ (ב) תֵּאֵב הַרְבֵּה לְשִׁתּוֹת, יְכוּל לְשִׁתּוֹת כּוֹס חֲמִישִׁי (ג) *וְיֵאמֵר עֲלֵיו הַלֵּל וְשִׁפְךָ מִתְמָךְ לְפָנָיו

א טור בשם אביו מדברי רבי יוסף טובי על שם שפך מכת הר"ף וכן שפך מכת הר"ף וכן שפך מכת הר"ף

באר היטב

יאמר אמין גבורותיך וכי ולא יאמר בסיים ואמרתם נבך פסח, מט"מ, מ"א. והנח"י כתב: ואין נוהגין בן רק אומרים הכל בשני לילות שרין. נוהגין באלו

באר הבה

הרמ"א והכל מחשב שחנה אחת, רצה לומר אפלו היה בהשפאר שער רביעית, וצריך עיין:

מלך מהלל בתשבות', (ח) שוב לא יחם בלישתבוח', אלא יאמר הלל הגדול ו'נשמת' ו'לשתבוח' עד 'מעשה ועד עולם': (ו) ו'לשתבוח'. והפיוטים, דהיינו 'או רב נסים' וכו', (ט) אומר אחר שתית הכוס, שאינו אלא מנהג. ומנהג"מ היה שותה אחר הפיוטים ו'אחר כי לו נאה' כדי שלא יהיה צמא כשישכב, וכן הוא בסודרים. בקילה ראשון יאמר (י) 'או רב נסים' וכלילה שני יאמר 'אמין גבורותיך', ויש נוהגין שאומרים הכל בשני לילות שרין: (ז) ומכרך אחריהם (ח) ובכרכה זו פטר גם הכוס שלישי, ובדלעיל סמן תעד: (כ) צריך לשתות פעם וכו'. והוא הדין בכוס שלישי גם כן דינא הכי להמחבר, מיהו לענין ברכה לפני, (א) דוקא בכוס רביעי שלא חשב לשתות עוד כלל, (ב) מה שאין בן כוס שלישי שבלאו הכי חשב לשתות עוד על סמך (ג) ברכה זו, לא מקרי הפסח הדעת ואין צריך לברך: (ט) ועין לעיל סימן תעב. ורצה לומר, דהכריע שם בהג"ה, דלדין שאין דרכו להסב בכל השנה אין לחזור ולשתות בהסכה: (י) כדי לזכור שהוא ליל שמונים. ואין מתקראין משום דבר. ונוהגין באלו מדינות למזג כוס אחד יותר מהמסבין, וקורין אותו כוס של אליהו הנביא (לרמז שאנו מאמינים, שבעם שאנחנו השם יתברך ממצרים הוא יגאלנו עוד וישלח לנו את אליהו לבשנתנו): (יא) אף שלא במקום סעודה. ואף שאינו שותה הארבעה כוסות במקום אחד, אין כרך כלום:

א (א) אינו רשאי וכו'. הרבה טעמים יש בזה בפרקים: (ב) יש שכתבו, משום שמצוה לספר ביציאת מצרים ובנפלאותיו של הקדוש ברוך הוא אפלו כל הלילה כל זמן שלא יתבטל שנה, (ג) ודלעיל סמן תעב, (ד) ולפי סבא זו דוקא יין או שאר משקה המשבר. ויש שכתבו, דלא יהא נראה כמיוסי על הכוסות, שצנאה כמתחיל בסעודה אחרת, (א) ולפי זה כל חמר מדינה אסור אף שאינו משבר. ויש שכתבו, משום שלא יתבטל טעם מצה מפיו על ידי שתיתו, וכמו שאסרו לאכל אחר הסדר מטעם זה, וליפי טעם זה, כל משקה אפלו אינו חמר מדינה ואינו משבר אסור. ומסתמת דברי המחבר ורמ"א משמע (ד) שדעתם להחמיר בכל הני טעמי. ומכל מקום כתבו האחרונים, דאיננו צריכים לומר אסור, והוא הדין טי"א או עפ"ל טראני"ק, ויש שכתבו גם לאקר"ץ, מטר, דוה אינו כבטל טעם מצה וימא בעלמא הוא (ג) [אכן בעפ"ל טראני"ק (ה) שכוחת את התפוחים בבית הכבד ויש להם טעם גדול, יש אסורים]. והנה אף דלכתחלה נכון להחמיר בכל דבר שמבטל טעם מצה, (ו) מפל מקום במקום צנף גדול יש לסמך על סבא הראשונה להחיר לו לשתות שאר משקין שאין משקין, (ז) ובפרט בליל שני בודאי יש להקל בשאר משקין שאין משקין: (ב) תאב הרבה לשתות. אפלו יין: (ג) ויאמר עליו הלל הגדול. דוקא (ח) אם לא סים עדין הברכה ושתה כוס רביעית, (ט) אז יכול לומר הלל הגדול עד סוף ולחם שער הציון

(ח) מאמר מרדכי והגרי"ו: (ט) מגן אברהם ושי"א: (י) עין מגן אברהם וחק יעקב: (יא) מאמר מרדכי: (יב) דמה להמחבר אין מברך אלא ברכה אחת על פלם ובדלעיל סמן תעד: (יג) וירדן דמכריכו על כל כוס, אם יכנס קשבר על שלישי לא היה פננתו רק עליו, ואם יכנס יש לברך גם בחתלה, רק משום דמספקא לן בעקר הסבה אם נוהגת פחים. להכי אינו צריך לחזור ולשתות בהסכה משום דנראה כמיוסי, עין שם, וכן כתב במאמר מרדכי: (ב) באור הגרי"א: (ג) פרי תיש: (ד) מאמר מרדכי ונהר שלום, וכן משמע מהגרי"א: (ה) מגן אברהם ושי"א: (ו) הגרי"ו: (ז) עין אליה רבה וחק יעקב: (ח) בן כתב הפרי מגדים ככתב מגן אברהם, ועין שם שמצד דאשור דאפלו בשכר אמר הלל הגדול: (ט) שלא סים הברכה יכול לומר עוד הפעם הלל הגדול ולחם בברכה ולשתות. ועין באור הלכה: (ט) פוסקים: תרגום: 1 משקה מצמח הנקרא 'שוש' 2 משקה פחיים. 3 מי ונגביל. 4 תע.

הַלְכוּת פֶּסַח סִימָן תַּפ תַּמָּא

ביאורים ומוספים

11) טעם נוסף כתב החק יעקב (ס"ק ו'), שהוא לילה השמור לישראל בכל הדורות לגאול אותם, ואם יבוא אליהו ימצא פתח פתוח ונצא לקראתו במהרה, והוסיף, שבאמונה זו ישנו שכר גדול למאמינים בה. והביא שמשום כך יש שנהגו שלא לנעול את החדרים שישינים בהם, אבל לא נהגו כן, כיון שמצוי הזיק מגנבים.

12) ולכוס זו, כתב בסידור יעב"ץ (סדר הגדה נתיב ב אות ט) שהמנהג הוא לקחת כוס גדולה.

וזמן מציגת כוס זו של אליהו הנביא, דעת הגר"ש וואזנר (קובץ מבית לוי ח"ג עמ' לד) שהוא בעת מציגת הכוס הרביעית, וכפי המנהגים שהובאו לעיל (בס"ק א). אכן הקצו"ש (סי' קיט ס"א) הביא דיני כוס זו בסדר הקדש.

13) ובעת אמירת 'שפוך חמתך', כתב הערוך השלחן (ס"א) שיש שנהגו לעמוד ואף לומר 'ברוך הבא', כדי לחזק את האמונה בביאת המשיח, וכן נוהג הגר"ש אלישיב (הגדה של פסח על פי פסקיו עמ' 40, והוסיף שכן נהג בעל ה'לשם'). מאידך, הנהגת החזו"א (ארחות רבנו ח"ב עמ' עח) שהיו אומרים 'שפוך חמתך' בישיבה, וכן דעת הגר"ש וואזנר (קובץ מבית לוי ח"ג עמ' לד).

סימן תפא

שְׁלָא לְשַׁתּוֹת אַחַר אֲרֵבַע כּוֹסוֹת

[משנ"ב ס"ק א]

כָּל זְמַן שְׁלָא חֲטַפְתּוֹ שְׁנָה¹¹, וְכַדְלִקְמָה, וְהִכִּי לֹא יִשְׁתָּה, שְׁלָא יִשְׁתַּכֵּר וְיִתְבַּטֵּל מִמִּצְוָה זו¹² וכו', וְכַמְיָא בְּעֵלְמָא הוּא¹³ וכו', נְכוֹן לְהַחְמִיר בְּכָל דְּבָר שְׁמִיבְטָל טַעַם מִצְוָה¹⁴.

1) וגדר 'חטפתו שנה', ביאר הגר"ש קרליץ (חוט שני פסח פי"ז ס"ק כז) שהוא עד שהשינה מטרידה אותו באופן שראשו כבד עליו. וכן דעת הגר"ש אלישיב (הגדה של פסח על פי פסקיו עמ' 27) שאין הכוונה עד שירדם בפועל, שהרי עדיין צריך הוא לומר לכל הפחות פרשה ראשונה של קריאת שמע וברכת המפיל. והוסיף, שיש לשים ליבו לכך שהימנעותו משינה לא תפריע לו למחרת בתפילת שחרית. וראה עוד מה שכתבנו לעיל (סי' תעו ס"ק ז).

2) ולפי טעם זה, אם נרדם וחזר וניער, כתב החק יעקב (סי' א) שמותר לו לשתות אף שעדיין הוא לילה. והמקור חיים [לבעל החוות יאיר] כתב, שאחרי שכבר שכב לישון, אם הוא צמא מותר לו לשתות כל משקה שהוא, ואם נרדם מעט אין חשש כלל.

3) ולענין שתיית קפה, לא כתב המשנ"ב מה דינו, והבאר היטב (ס"ק א) כתב, שברור שהדבר מותר כמו שתיית התה, אבל הוסיף שהכנסת הגדולה לא רצה לנהוג בזה היתר.

ולענין שתיית תה עם סוכר, דעת הגר"ש אלישיב (הגדה של פסח שם) שהדבר מותר.

4) ולעיל (סי' תעט ס"ק ה) כתב, שכל משקה שאינו משכר ואינו חמר מדינה מותר לשתותו, ומבואר שבשאר משקים לא חשש שיבטלו את טעם המצה.

[משנ"ב ס"ק ג]

וְיֵאמָר עָלָיו הִלָּל הַגְּדוֹל¹⁵.

5) ובזמנינו, כתב הערוך השלחן (ס"ב) שלא ראינו ולא שמענו מי שנהג כן.

[משנ"ב ס"ק ה]

שׁוֹב לֹא יִתְחַם בְּיִשְׁתַּבְּח¹⁶.

5) ובטעם הדבר כתב לקמן (סי' תפא ס"ק ג) לענין מי שרוצה לשתות כוס חמישית, שאם כבר חתם בברכה על אמירת ההלל שוב לא יחזור ויאמר הלל ויחתום, כיון שחכמים תיקנו רק ברכה אחת על אמירת ההלל, ולא שתיים.

[משנ"ב ס"ק ו]

לְשׁוֹתָהּ¹⁶ וכו', בְּשֵׁנֵי לֵילוֹת שְׁוִיָּן¹⁷.

6) ושיעור שתיית כוס זו, כתב לעיל (סי' תעב ס"ק ל) שצריך לשתות ממנה שיעור רביעיית, ואף שגם בשאר הכוסות צריך לכתחילה לשתות שיעור זה, בכוס זו חובה לשתות רביעית, כדי שיוכל לברך ברכה אחרונה גם לפי השיטות שאין מברכים ברכה אחרונה אלא על שיעור רביעית.

7) ומנהג חסידים ואנשי מעשה, כתב הקפ החיים (ס"ק יב) לקרות אחר ההגדה 'שיר השירים', משום שהוא זמן חירות ועת הזמיר הגיע, והוסיף שיאמר זאת בקול שמחה, כי כל העולמות מאירים ומוזהרים. והחיי אדם (סי' קל הסדר בקצרה ס"ז) כתב בטעם הדבר, שיש בו מענין יציאת מצרים.

[משנ"ב ס"ק ז]

וְיִמְכְרֶךָ אֶתְרִיב¹⁸ וכו', וְפִטֵּר גַּם הַכּוֹס שְׁלִישִׁית¹⁹.

8) ובברכת 'מעין שלש' זו, כתב לעיל (סי' רח ס"ק נח) שצריך להוסיף בה מעין המאורע, והיינו 'זוכרנו לטובה ביום חג המצות הזה', ואם שכח ולא הזכיר, כתב שם לענין כל שתייה ביום טוב, שיצא ידי חובתו ואין צריך לחזור, וביאר בשעה"צ שם (ס"ק ט) שהוא משום שאינו מחוייב באכילה זו, ועוד, שיש דעות שאין צריך כלל להזכיר. ואף שכאן חייב לשתות את הכוסות, דעת הגר"ש איערבך (שש"כ פני"ז הע' ל) שמ"מ אינו צריך לחזור ולברך, כיון שלפי הטעם השני לא צריך כלל להזכיר מעין המאורע בברכת 'מעין שלש', כמבואר בשעה"צ שם (ס"ק ט), וכן דעת הגר"ש אלישיב (הגדה של פסח על פי פסקיו עמ' 27) והגר"ח קניבסקי (הגדה של פסח על פי פסקיו עמ' קו). אמנם הביאו בשם הגר"ש אלישיב (קובץ פסקים ותשובות להגר"מ גרוס סי' פא) שצריך לחזור ולברך, שכיון ששתה רביעית הרי שתייה זו היא של חיוב מצוה וצריך לחזור.

9) ומשמע שאין צריך לפטור בברכה זו גם את שתי הכוסות הראשונות. אמנם לעיל (סי' תעד ס"ק ג) כתב, שבברכה אחרונה על כוס זו פוטר גם את שתי הכוסות הראשונות, ואכן לעיל (סי' תעג ס"ק יא) כתב שני טעמים לכך שאין מברכים ברכה אחרונה עליהם, האחד, שהכוס הראשונה נפטרת בברכת המזון שמברך לאחר מכן, ועוד, שבברכה אחרונה שיברך אחר הכוס הרביעית יפטור גם כוסות אלו.

[משנ"ב ס"ק ח]

שְׁלָא תִּשְׁבֵּי לְשַׁתּוֹת עוֹד כְּלָל¹⁰.

10) ומטעם זה, אם בשעה ששתה את הכוס הרביעית, חש שטעם היין מר ולכן נטל יין אחר, דעת הגר"ש איערבך (הליכות שלמה פסח פי"ט ארחות הלכה הע' 386) שצריך לחזור ולברך, שכיון שאסור להוסיף ולשתות אחריו כוס זו, לא היתה דעתו אלא על מה שבכוס.

[משנ"ב ס"ק י]

כְּדִי לִזְכֹּר שֶׁהוּא לֵיל שְׁמוֹרִים¹¹ וכו', וְקוֹרֵין אוֹתוֹ כּוֹס שְׁל אֱלֹהֵי הַנְּבִיא¹² וכו', וְיִשְׁלַח לָנוּ אֶת אֱלֹהֵינוּ לְבִשְׁנוֹנֵינוּ¹³.

הלכות פסח סימן תפא תפב

ביאורים ומוספים

[משנ"ב ס"ק ז]

וְצִרִיף לְבָרֶךְ בְּרַכַּת 'הַמְפִּיל'⁶. וְאִם קָרָא קְרִיאַת שְׁמַע בְּבֵית־הַקֶּנֶסֶת קָדָם הַלְיָלָה, צִרִיף לְקִרְוֹת כָּל הַקְּרִיאַת־שְׁמַע כְּדֵי לְצַאֵת, וְכֵנ"ל בְּסִימָן רַלֵּה⁷.

6) והוסיף בספר יסוד ושורש העבודה (שער הצאן סוף פ"ו), שצריך לומר גם את הפסוק: "בדרך אפקיד רוחי".

7) שם כתב (ס"ק יב) שלכתחילה לא כדאי לסמוך על קריאת שמע שקורא על מיטתו, אפילו אם הוא קורא את כל שלש הפרשות, משום שאין כוונתו בקריאתו זו לשם מצוה אלא להבריח המזויקים. ועוד, שצריך כוונת הלב לקבל עליו עול מלכות שמים במזוהר, ובקריאת שמע של המיטה אין כוונתו לכך. אבל אם קרא בבית כנסת שמתפללים בו ערבית מוקדם מיד לאחר תפלת מנחה, כשיגיע הזמן יחזור ויקרא את כל הפרשיות כדון, ולפחות יקרא על מיטתו את כל הפרשיות כדון, ויכוין לצאת בזה ידי מצות עשה של קריאת שמע.

סימן תפב

דין מי שאינן לו מצוה שמונה

[משנ"ב ס"ק ב]

לֹא יֵהָא נְשָׂאֵי לְאָכַל אֶתְרֵי, וְכַדְלַעִיל בְּסִימָן תַּעֲחִי¹.

1) ובטעם הדבר כתב שם (ס"ק א), שהוא כדי שלא יעבור מפיו טעם מצוה של אפיקומן.

[משנ"ב ס"ק ג]

לְאַחַר שְׁמֻכְרָךְ מִתְחַלֶּה בְּרַכַּת 'הַמּוֹצִיא' לְכַד עַל מִצְוֵה שְׂאִינָה קְשָׁרְתָה².

2) ומה שצריך לאכול בתחילה מצוה שאינה משומרת, ביאר השו"ע הרב (ס"א) שהוא כדי שיהיה הקידוש במקום סעודה, והמחצה"ש (ס"א א) ביאר, שהוא כדי להסמיך את הסעודה לקידוש.

[משנ"ב שם]

וּבְמִצְוֵה שְׂאִינָה שְׁמוֹנָה לֹא חָשִׁיב כְּרִיכָה שְׁהָרֵי אִינָה מִצְוֵה קְלָלָה.

3) ומה שאינו עושה אף את הכריכה במצה השמורה, כדי לצאת בזה ידי חובת מצוה וגם ידי חובת כריכה, ביאר השו"ע הרב (ס"א א) שאם יאכל מצוה זו בכריכה, לא יצא ידי חובת אכילת מצוה, לפי שחייב מצוה בזמן הזה הוא מהתורה, וחייב המרור הוא מדברי סופרים, ואם יאכלם יחד יבטל המרור את טעם המצה, וראה מה שכתבנו לעיל (סי' תעה ס"ק טז).

[שעה"צ ס"ק ב]

וְהוּא פְּסָכָא שְׁנָה שְׁתַּכְנֹנוּ בְּסִימָן תַּעֲחִי עַד שֶׁיִּפּוּ כּ בְּמִשְׁנֵה בְּרוּךְ, עֵינֵי שָׁם⁴.

4) שפסק השו"ע לענין מי שאין לו לטיבול ראשון אלא מרור, שיטבל טיבול שני בחרוסת. ודייק המשנ"ב שם (ס"ק כו), שהטיבול הראשון אינו בחרוסת משום שאינו לשם מצות מרור, והיינו משום שלכתחילה קיום מצות מרור אינו אלא אחר קיום מצות מצוה. וכתב שם (ס"ק כח), שהרבה פוסקים חולקים על כך, ולדעתם אף שהוא קודם אכילת המצה עדיף לקיים באכילה הראשונה מצות מרור כדון, באכילת כזית ובטיבול בחרוסת, מפני שהיא שעת הברכה.

[ביה"ל ד"ה מצוה]

אֶלָּא שֵׁישׁ מִחִמְרֵי שְׁצִרִיף שְׁמוֹר מִשְׁעַת קְצִינָה⁵.

5) ואופן השימור משעת קצירה, כתב במשנ"ב שם (ס"ק כב) שישמור מאותה העת והלאה שלא יפלו מים על החיטים, ושמירה זו תהא לשם מצת מצוה.

הלכות פסח סימן תפא תפב

צ באר הגולה

ב טור בשם חת"ס
מקא דמעשה ברבי
אלעזר
הושע וכו'

(3) הגדול (מרדכי): ב יחייב אדם לעסוק בהלכות הפסח וביציאת מצרים ולספר בנסים ובנפלאות שעשה הקדוש ברוך הוא לאבותינו עד שתחטפנו שנה: הגה וכל דין ליל ראשון יש גם כן כליל (ג) שני (אגור). ונהגים שלא לקרות על מפתח רק פשת (ד) [ג] (ד) 'שמע' ולא שאר דברים שקורין בשאר לילות כדי להגן, כי ליל שמורים הוא מן המזיקין:

תפב דין מי שאין לו מצה שמורה, ובו סעיף אחד:

א טור בשם אביו
הרא"ש
הר"ף בסוף פסחים
ושמן קרב הוב
רבינו יונה

א [*] מי שאין לו מצה (א) משמרת (ב) אלא פזית, (ג) מברך על אכילת (ב) [ג] מרור וואבל, וכשגומר סעודתו ממצה שאינה משמרת מברך (ד) על אכילת מצה וואבל (ה) אותו פזית (ו) ואינו טועם

שערי תשובה

[7] שמע. עב"ט. ועין לעיל סימן רמ בשם הרא"י ז"ל. וכתב באגרות הרמ"ט שאפילו ליל ראשון של פסח שקח בשבת אסור בזוהר, עין שם: [*] מי שאין לו מצה משמרת כו'. ועין באש"י דף קכ ומ"ש שהרי"ח ונתח"י להמה עליו, ובשו"ת בית אפרים סימן מו כתבתי ישוב נכון לזכרי הרא"ש וגם ישוב קצת להט"ו בענין זה מ"ש על הרא"ש, ע"ש. וכתב בר"י בשם מו"ה שקבת בשם צדור-החיים כתי"י שקבת: שמעתי בשם מורי הרש"א, מי שבא בקפנה ולא עלה לבקשה עד יום ט"ו לא יעשה הסדר ביום, ואינו כמו קדוש דמקדש ביום, דגבי מצה בני אגרו דאניה נאכלת אלא בלילה, עכ"ל. ופשוט דה"ה בכל מי שארעו אנס בלילה פסח אין לו תשלומין ביום, וכ"כ המג"א סימן תפח וזכירא בכה"ט סימן תעג, ע"ש: [8] מרור. עב"ט. ועין שו"ת בית יהודה סימן טו, שנים שקוי בבית האסורים או בפדיון ולא נמצא אלא פזית מצה בעצמם מי קודם, וכתב שיש לטשט מפתחין דיוקא בזמן שהם מקריים כו', וסיק דהכל תלוי בכל דאליי גבר, ע"ש. ולא נתיירא דכה"ג הר"ל מצה גולה, ואפלו אין בו ש"פ מ"מ הא דקענין לזמן במצה לאו משום זמנה הפאה בעברה הוא אלא משום דלפינן לחם לחם ממלה דתיב גרסתים להוציא את הגולה, ואס"ן כל שהוא גזול ואינו שלו אפלו אין בו ש"פ לא נפיק. וקצת יש לדחות, דאפשר דבין שאין בו ש"פ דאתחייב למחילה אין שם גזול עליו כלל. וקצת משמע כן מהתוספות בספר ר"פ לולב הגזול שהקשו ליל גבי מצה טעמא דלזמן ת"ל משום מצה הפאה בעברה, ואם איתא, הא משמחת לה בכה"ג שגול פזית מצה ואינו ש"פ, ואע"ג דלית בה משום מצה ה"ב מ"מ פסיל לה מקרא דמוכח דקענין לזמן, וכן נראה לזמן מוש"י דספק דף כו דאמרין מלמד שקל ישראל ראוין לישב בספק אחת, ופירש"י ואשתכח דלא מטי ש"פ ליל תר, משמע דכל שאין בו ש"פ לא שרף לתת עליו שם ספק שלו יוצא בה, אם לא שפירא אליו חלק חבריו, ומכאן מזה דיוצא בספק שאולה, וא"כ ה"ה לענין שאין לתת עליו במצה שם גולה מאחרים ולומר דלא מקרי לזמן, וזכרון שאינו ש"פ אם גולה מפילא נעשית לזמן, אלא דלפ"ו אדוכה ז"ע דמשמע מרש"י דספק דלענין שיהא קרוי לזמן ש"פ בעינן אף שהוא שלו משם נא"כ גם גבי מצה ניקא הכי, ולא מצינו בשום מקום שאריו שיהא בכזית הפעה ש"פ, לכן נראה דגם בספק אין פזית רש"י להצריך ש"פ רק פזית דכל דלא הוי פרושה על חלקו א"כ המקום שהוא יושב עליו שהוא שוק יותר אינו שלו רק תרפה שתפס יש להם חלק בפסוק הנה הם משאילים חלק זה לזה, ותוספות שכתבו שבחנם דמק, דכי היכי דמכרה שמינן מרבה

באר הלכה

* מצה משמרת. עין לעיל סימן תנג סעיף ד דמעקר הדין די בשמור משעת חתינה, ועל"פ הדחק די משעת לישא, אלא שיש מחמירים שצריך שמור משעת קצירה⁽⁵⁾. ולפיכך אם אין לו מצה משמרת משעת קצירה רק פזית ושאר מצה שלוש משמרות רק משעת לישא, כנה יש לו לנהג כמו שנהגים תדיר, והינו שיברך על פזית המשמר משעת קצירה המוציאה וגם על אכילת מצה, וברכה יעשה ממצה המשמרת משעת לישא

(*) אחרונים: (א) מגן אברהם ושא"י: (ב) מגן אברהם ושא"י: (3) עטרת צבי, והוא בסבא שנהא שקבתנו בסימן תעה סעיף ב במשנה ברורה, עין שם. וצריך עיון, שדעת המחבר שם אינו כן, כמו שפרשנו שם לדעתה דחש לכתבא ד"ע מצות ומרורים" בתחלתה מצה וזכר מרור? ואפשר שמשם שלא פיג המורו טעם הפעה, לא חישנן לאקדומי מצה למרור: (2) הגר"א והגר"ו. ומכל מקום פאה אחרונים כתבו דייקם גם כן בריכה על-פנים במצה שאינה שמורה חפך אחר אכילתו מרור, וצריך עיון לדינא: (7) אליה רבה:

באר היטב

טראנק שרי, עכ"ל. וכתב המ"א דהינו אותו עפ"ל-טראנק שעושין במדינתו שמבשלים מים עם התפוחים, אבל אותו טראנק"י שעושין בארץ אשכנז שמהשין התפוחים בבית-הכר ויש לו טעם גדול יש לאסור. ומי ונגביל שקורין אינגב"ר ונואע"ר יש להתיר, עמ"א. ונתח"י העלה דמטר לשותת כל המשקין שאינם משקרים וכ"כ ג"כ ובעל פ"ח, ע"ש, ומפיך הדבר ברור להתיר לשותת הקאנו"י או ט"ע³ וכיוצא. וכה"ג בספרו פסח מעבין פתב דלא רצה לנהג הטר בשתתת הקאנו"י, ובשתתת השיטין שקורין טובא"ק⁴ כתב שומר נפשו יחזק מנו: (3) הגדול. ונדקא אם לא אמר הלל הגדול על פוס ד, מ"א: (2) שני. וכלל שני מפר לשותת כל שאר משקים אחר ה' פוסות לכ"ע, ע"ש: (7) שמע. וצריך לברך ברפת המפיל, מהר"ו. ואם קרא קיש בפכה"ג קדם הלילה צריך לקרות כל הקיש כדי לצאת, עין סימן רלה: (6) מרור. והינו שמקדש תחלה ומברך המוציא על מצה שאינה משמרת ואח"כ על המרור. ועין ט"ו וברא-אהרן. וחולה שאין יכול לאכל כ"א פזית מצה או מי שאין לו אלא פזית מצה יאכל תפשלו בלא המוציא ואחר סעודתו יברך המוציא ועל אכילת מצה ויאכל פזית מצה, אבל אם אין לו ג"כ טעמא דלזמן ת"ל משום מצה הפאה בעברה, ואם איתא, הא משמחת לה בכה"ג שגול פזית מצה ואינו ש"פ, ואע"ג דלית בה משום מצה ה"ב מ"מ פסיל לה מקרא דמוכח דקענין לזמן, וכן נראה לזמן מוש"י דספק דף כו דאמרין מלמד שקל ישראל ראוין לישב בספק אחת, ופירש"י ואשתכח דלא מטי ש"פ ליל תר, משמע דכל שאין בו ש"פ לא שרף לתת עליו שם ספק שלו יוצא בה, אם לא שפירא אליו חלק חבריו, ומכאן מזה דיוצא בספק שאולה, וא"כ ה"ה לענין שאין לתת עליו במצה שם גולה מאחרים ולומר דלא מקרי לזמן, וזכרון שאינו ש"פ אם גולה מפילא נעשית לזמן, אלא דלפ"ו אדוכה ז"ע דמשמע מרש"י דספק דלענין שיהא קרוי לזמן ש"פ בעינן אף שהוא שלו משם נא"כ גם גבי מצה ניקא הכי, ולא מצינו בשום מקום שאריו שיהא בכזית הפעה ש"פ, לכן נראה דגם בספק אין פזית רש"י להצריך ש"פ רק פזית דכל דלא הוי פרושה על חלקו א"כ המקום שהוא יושב עליו שהוא שוק יותר אינו שלו רק תרפה שתפס יש להם חלק בפסוק הנה הם משאילים חלק זה לזה, ותוספות שכתבו שבחנם דמק, דכי היכי דמכרה שמינן מרבה

משנה ברורה

בברכה ולשתות הכוס חמישית, אבל אם כבר סים סוף הברכה אין לחזור ולומר הלל הגדול ולברך לבסוף, דלא תקנו כי אם ברכה אחת: ב (ד) 'שמע'. וצריך לברך (י) ברפת המפיל⁽⁶⁾. ואם קרא קריאת שמע בבית הנקנס קדם הלילה, (יא) צריך לקרות להקריאת שמע כדי לצאת, וכפ"ל בסימן רלה⁽⁷⁾:

א (א) משמרת. עין לעיל סימן תנג סעיף ד מהו משמרת ועין באור הלכה: (ב) אלא פזית. ואס"ן, אם יאכלו בראשונה לא יהיה לו לאפיקומן, ואם ירצה לצאת בו גם במקום אפיקומן, אס"ן לא יהא רשאי לאכל אחריו, וכדלעיל בסימן תעח⁽⁴⁾, ועל-פן צריך לעשות כמו שמבאר והולך: (ג) מברך על אכילת מרור וכו'. ורצה לומר, לאחר שמברך מתחלה ברפת המוציאה (6) לברך על מצה שאינה משמרת⁽²⁾ מברך על המרור, וברפת על אכילת מצה יברך לבסוף בשעה שאוכל פזית המשמרת. ואף-על-גב דלכתחלה (3) צריך לאכל מצה של חייב וזכר מרור משום שגאמר "על מצות ומרורים", בתחלה מצה וזכר מרורים, היכא דלא אפשר שאני. והמחבר השמיט דין דכריכה, ומשמע דסבירא לה (ג) דלא מצרכינן לה כריכה משום דאין לו מצה שמורה רק פזית, ובמצה שאינה שמורה לא חשיב כריכה שהרי אינה מצה כלל⁽⁸⁾: (ד) על אכילת מצה. דברפת המוציאה כבר ברך: (ה) אותו פזית. המשמר, ועולה לו גם במקום אפיקומן, שהרי אוכלו על השבע: (ו) ואינו טועם אחריו כלום. וכמו בכל מקום לאחר אפיקומן. ונהגה כל זה בשאין לו רק פזית אחד שמורה, אבל אם יש לו שני זיתים, אוכל פזית אחד (ד) בתחלת אכילתו ומברך עליו

שער הציון

(*) אחרונים: (א) מגן אברהם ושא"י: (ב) מגן אברהם ושא"י: (3) עטרת צבי, והוא בסבא שנהא שקבתנו בסימן תעה סעיף ב במשנה ברורה, עין שם. וצריך עיון, שדעת המחבר שם אינו כן, כמו שפרשנו שם לדעתה דחש לכתבא ד"ע מצות ומרורים" בתחלתה מצה וזכר מרור? ואפשר שמשם שלא פיג המורו טעם הפעה, לא חישנן לאקדומי מצה למרור: (2) הגר"א והגר"ו. ומכל מקום פאה אחרונים כתבו דייקם גם כן בריכה על-פנים במצה שאינה שמורה חפך אחר אכילתו מרור, וצריך עיון לדינא: (7) אליה רבה: